

5. REPTIELEN EN AMFIBIEËN

Recentere gegevens zijn beschikbaar in de studie « Amfibieën en Reptielen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest » (2005), one-line beschikbaar in het documentatiecentrum van Leefmilieu Brussel (http://document.environnement.brussels/opac_css/electfile/Atlas%20amphibiens%20MRBC%20FRNL) alsmede in de factsheet 14 "Biodiversiteit : monitoring van de soorten".

Alle inheemse reptielen en amfibieën worden beschermd in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest door de ordonnantie van 29.08.1991.

1. Inventaris

In het kader van het toezicht op de kwaliteit van het leefmilieu in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is de herpetofauna (amfibieën en reptielen) van 1992 tot 1997 het voorwerp geweest van systematische observaties op het terrein, uitgevoerd door de werkgroep "Rainne". Deze werkzaamheden werden in 1998 hervat door de werkgroep Aves.

De uitgave van een atlas van de herpetofauna is gepland voor 2004.

Tal van veldgegevens werden ter beschikking gesteld en vullen de oudere gegevens van de vereniging "Rainne" aan. Ook de literatuur van de laatste 30 jaren werd geanalyseerd en gecompileerd. Dit werk van de vereniging "Rainne" gedurende zes jaren heeft het mogelijk gemaakt:

- De inventaris op te stellen van de soorten die aanwezig zijn in het Gewest en van de sites waar ze gelokaliseerd zijn
- Hun beschermingsstatuut te evalueren

In de voorbije dertig jaar werden 12 inheemse amfibie- en reptielsoorten gesignaleerd in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (zie tabel 5.1). De inheemse populaties van de kamsalamander (*Triturus cristatus*), de vroedmeesterpad (*Alytes obstetricans*), de boomkikker (*Hyla arborea*) en de groene kikker (*Rana lessonae*) zijn ondertussen uitgestorven. De boomkikker leefde nog in Bosvoorde tot in 1970.

Een gezonde populatie van vroedmeesterpadden leeft echter nog in twee afgezonderde private sites, onder meer in een stadstuintje in Etterbeek, midden in de stad, al een twintigtal jaren. Deze populaties werden waarschijnlijk uitgezet, want de laatste wilde populatie van de *Alytes obstetricans* werd gesignaleerd in 1972.

Alle andere soorten zijn bedreigd (zie tabel 5.1).

De ringslang (*Natrix natrix*) werd opgemerkt in het moeras van Jette. Ze werd er waarschijnlijk uitgezet.

Van het dertigtal geprospecteerde sites blijken het moeras van Jette en de site van het Moeraske in Evere zeer rijk aan herpetofauna. Het Zoniënwoud is het laatste toevluchtsoord van de vuursalamander (*Salamandra salamandra*), maar er zijn momenteel te weinig locaties die gunstig zijn voor de voortplanting van de soorten van de herpetofauna, zoals permanente, maar zeer zonnige plassen of permanente waterstralen.

De spoorweglijnen, onder andere degene die buiten gebruik zijn, vormen een gunstig milieu voor de levendbarende hagedis (*Lacerta vivipara*) en de hazelworm (*Anguis fragilis*).

De inventaris kan evenwel niet worden beschouwd als volledig, aangezien enerzijds bepaalde potentiële sites niet toegankelijk zijn en anderzijds de amfibie- en reptielsoorten niet gemakkelijk te observeren zijn en herhaalde prospecties vragen.

2. Bedreigde soorten

Amfibieën en reptielen vormen een geheel van in een stedelijk biotoop zeer kwetsbare soorten in de mate dat ze afhankelijk zijn van de uiteenlopende ecologische voorwaarden en ze zeer gevoelig zijn voor de versnippering en verandering van hun habitat. De werkzaamheden hebben gewezen op een algemene achteruitgang van de Brusselse herpetofauna, hoofdzakelijk door de aantasting, de versnippering en de verdwijning van de gunstige milieus, en met name van de vochtige en braakliggende zones. Op dit moment is men bezig met de samenstelling van een atlas van de herpetofauna. Aan de hand hiervan zal men de vastgestelde terugval van deze soorten beter kunnen evalueren.

Een "rode lijst" is een lijst die de bedreigde diersoorten vermeldt volgens de verschillende categorieën van bedreiging, en werd oorspronkelijk opgesteld door de IUCN. Om rekening te houden met de specifieke stedelijke context van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, werden de categorieën van bedreiging aangepast, hoofdzakelijk op basis van de beste expertise van de specialisten. Deze categorieën van bedreiging zijn, in oplopende volgorde van bedreiging: zeldzaam (Z), kwetsbaar (K), met uitsterven bedreigd (U), uitgestorven (Ui) en met onzeker statuut (?).

Alle inheemse amfibie- en reptielsoorten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn bedreigd.

De lijst van de soorten met hun categorie van bedreiging, opgesteld in 1998 in het kader van het onderzoek van de OESO/EUROSTAT, vindt u hierbijgevoegd.

Tabel 5.1 : Lijst van de bedreigde inheemse reptielen en amfibieën opgesteld in 1998, actualisatie in 2003 (onderzoek OESO/EUROSTAT)

Soorten	Bedreigingsgraad
Reptielen	
Lacerta vivipara , Levendbarende hagedis	U
Anguis fragilis *, Hazelworm	K
Amfibieën	
Alytes obstetricans **, Vroedmeesterpad	U**
Bufo bufo , Gewone pad	K
Rana temporaria , Bruine kikker	K
Rana esculenta , Groene kikker	Ui
Hyla arborea , Boomkikker	Ui
Triturus alpestris , Alpenwatersalamander	K
Triturus cristatus , Kamsalamander	Ui
Triturus vulgaris , Kleine watersalamander	K
Triturus helveticus , Vinpootsalamander	K
Salamandra salamandra , Vuursalamander	K

Toenemende bedreiging: K: kwetsbare soort ; U: uitstervende soort ; Ui: uitgestorven soort

*: De hazelworm is een kleine hagedis zonder poten

** : de exemplaren die momenteel in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest aanwezig zijn werden waarschijnlijk geïntroduceerd

Van de twee inheemse reptielsoorten is er een aan het verdwijnen, en de andere is kwetsbaar.

Van de 10 inheemse amfibiesoorten zijn er 3 uitgestorven, 6 kwetsbaar en is 1 opnieuw uitgezet.

Naast de aantasting en de verdwijning van de habitats, de voornaamste bedreiging, zijn er nog andere bedreigingen die wegen op de Brusselse herpetofauna:

- Een onaangepast beheer van de milieus: steile hellingen, intensief onderhoud van de parken en tuinen
- Te veel wandelaars en terreinfietsers die de paden verlaten
- Het wegverkeer. Dit heeft met name ernstige gevolgen voor de populaties van de gewone pad wanneer ze zich verplaatsen tussen hun voortplantingsplaatsen en hun habitats op het land

- De watervervuiling
- Het ongepast lossen van exotische dieren of huisdieren (schildpadden, kikkers, slangen, eenden)
- Het systematisch en overdreven opnieuw uitzetten van vissen

Op basis van deze vaststelling werd een beheersadvies opgesteld : de verbetering van de milieus die gunstig zijn voor de herpetofauna omvat het onderhoud en het herstel van de vochtige zones, een aangepast beheer van de groengebieden en van de directe omgeving van de spoorweglijnen (die onderdak bieden aan de levendbarende hagedis en de hazelworm). Daarnaast is het aangewezen oplossingen te vinden om de migraties van kikvorsachtigen over de wegen te beschermen en de problematiek van de uitheemse diersoorten beter te beheren. De systematische uitzetting van vissen in de vijvers moet worden verboden. De werkgroep heeft tevens specifiek beheersadvies uitgewerkt voor een dertigtal sites.

Op dit moment wordt bij de (her)aanleg van de groengebieden steeds meer rekening gehouden met de aanwezige amfibieën. Zo vermijdt men bijvoorbeeld te steile hellingen of voorziet men uitwegen (vijver van Rood Klooster). Er werden ook tunnels aangelegd voor de padden (Pinnebeek).

3. Exotische soorten

3.1. De roodwangschildpad of Floridaschildpad

De oorspronkelijke habitat van de roodwangschildpad (*Trachemys scripta*) is Noord-Amerika, Centraal-Amerika en strekt zich verder uit tot Noord-Colombia en Venezuela. Er werden zestien subsoorten geregistreerd.

De aanwezigheid van deze soort in het Gewest is toe te schrijven aan particulieren die hun te groot geworden aquariumschildpad vrijlaten (een volwassen schildpad heeft een schild van een goede twintig centimeter). Deze schildpadden zijn bestand tegen onze winters zelfs zijn ze streng, maar ze planten zich waarschijnlijk niet voort.

De meeste van deze individuen worden vrijgelaten in openbare parken, vooral in sterk verstedelijkte locaties zoals aan de vijvers van Elsene bijvoorbeeld. Deze soort komt echter ook voor in halfnatuurlijke biotopen zoals het Rood Klooster. In deze locaties kan de soort schade toebrengen aan de inheemse fauna, met name aan de larven van de amfibieën.

Door de lange levensverwachting van de soort en de veelvuldige aanvoer blijven de populaties van roodwangschildpadden in de Brusselse wateren voortdurend aangroeien.

Op basis van een steekproef in 33 openbare vochtige zones werd een raming uitgevoerd van de populatie van de roodwangschildpad die aanwezig is in het Gewest. 83 individuen werden geobserveerd, maar de populatie van deze soort moet veel groter zijn, want alleen de individuen die zichtbaar waren op het moment van de observaties werden geteld.

Sinds december is de invoer van deze soort verboden. Dit verbod heeft helaas alleen betrekking op de subsoort *elegans*. De invoer van gelijkaardige soorten is nog steeds toegestaan. Als men de populaties van deze exotische soort binnen de perken wil houden, is het dus van essentieel belang dat het publiek wordt bewustgemaakt.

3.2. De meerkikker

De meerkikker (*Rana ridibunda*) werd opgemerkt in verschillende vochtige gebieden van de regio, en met name in Jette, bijvoorbeeld in het moeras van Jette.

Deze exotische soort vormt een bedreiging voor onze inheemse groene kikkers, omdat ze zich met hen bastaarderen en ze lijken te verdringen. In de mate dat de groene kikker waarschijnlijk verdwenen is in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kan de meerkikker echter niet meer als een ernstige bedreiging op gewestelijk niveau worden beschouwd.

Bronnen

1. *BIM : "Verslag over de staat van het Leefmilieu in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest - 1994", BIM-rapporten nr. 9, 1996.*
2. *DA CAMARA, M. & DE CARITAT, A.K. : "Réseau d'information et de surveillance de la biodiversité et de l'état de l'environnement de la Région de Bruxelles-Capitale " ("Netwerk voor informatie over en toezicht op de biodiversiteit en de staat van het leefmilieu in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest"), Eindrapport 1996. Conventie BIM-UCL/FBDB, 1996.*
3. *GRYSEELS, M. : " Data on Animal and Plant Populations in the Brussels Capital Region. OECD and EUROSTAT environmental data base : 1998 vragenlijst. Partim: Wildlife (Fauna and Flora) ", BIM, technisch dossier, 1998.*
4. *PERCSY, C. : "Amphibiens et reptiles en Région de Bruxelles-Capitale, bilan de six années de suivi" ("Amfibieën en reptielen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, balans van zes jaar opvolging"). In BIM, Kwaliteit van het leefmilieu en biodiversiteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, inventaris en opvolging van de flora en de fauna. Studiedocument van het KBIN nr. 93, pp101-116, 1998.*
5. *WEISERBS, A. & JACOB, J.-. : Rapport 1998 van de Werkgroep AVES, conventie BIM.*
6. *GRYSEELS, M. "Convention on biological biodiversity - Biological diversity in Belgium : a country study. Partim : threats to biodiversity & imports (alien species) - Brussels Capital Region", in press. IRScNB-KBIN (ed.), 2003*

Andere fiches in verband hiermee

Schriftje "Fauna en Flora in Brussel"

- 1. Zoogdieren
- 2. Vogels
- 3. De zangvogels in het Zoniënwoud
- 4. De exotische vogels in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest
- 6. De hogere planten
- 7. Mossen, Schimmels en Korstmossen
- 8. Vissen
- 9. Ongewervelde dieren

Schriftje "Grondgebruik en landschappen in Brussel"

- 3. Begroeningsgraden en groene ruimten
- 4. Inrichting en beheer van openbare groene ruimten door het BIM van 1993 tot 2001
- 5. Biologisch patrimonium: beschermde gebieden
- 6. Het Groen Netwerk
- 7. Hydrografisch net

Auteur(s) van de fiche

YOURASSOWSKY Catherine

Actualisering : DE VILLERS Juliette, GRYSEELS Machteld